

Наталія ЛЕВЧЕНКО, д-р філол. наук, проф.
академік Академії наук вищої школи України

ORCID ID: 0000-0002-7535-6330

e-mail: NatLevchenko@hnpu.edu.ua

Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди, Харків, Україна

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В КАМУФЛЯЖІ: "КОБЗАР" У РЕДАКЦІЇ СЕРГІЯ ПУЩЕНКА

Вступ. *"Кобзар" Тараса Шевченка в редакції Сергія Пуценка, текст якого зітканий із художніх осучаснених візуальних і шевченківських вербальних образів, є яскравим втіленням творчої сутності поета-художника й водночас переконливим свідченням зростаючої актуальності творчості митця в ХХІ столітті.*

Методи. *Було використано інтермедіальний і герменевтичний методи.*

Результати. *Виявлено, що пілотажне дослідження інтермедіального аспекту "Кобзаря. (Фронтowego кобзаря)" Т. Шевченка в редакції С. Пуценка стало підложжям вивчення художніх засобів актуалізації мотивів поезії геніального митця ХІХ століття в контексті викликів сучасної російсько-української війни.*

Творчий експеримент С. Пуценка, вставивши футуристичний і постмодерністський досвід творення колажу, став новим явищем у сучасній українській літературі. Лірична історія вербального ліричного тексту, створеного Т. Шевченком, залучається автором художнього проєкту до складної системи позатекстових зав'язків із творами фотомистецтва в поєднанні з ілюстраціями. Вербальні тексти і колажі зберігають власну автономію і водночас утворюють цілісну єдність зі складним кодом, що дозволяє дешифрувати сенси, закладені в інтермедіальному творі нового зразка.

Висновки. *Форма синхронного відображення вербальних текстів Т. Шевченка й колажів, утворених С. Пуценком шляхом синтезу візуальних видів мистецтва, в яких фіксуються картини сучасної жахливої для українців кількості руйнувань і втрачених життів російсько-української війни, якнайповніше передає не лише особистісні переживання автора проєкту, а й усього українського народу.*

Ключові слова: *Фронтвий кобзар, вербальний текст, колаж, візуальне мистецтво, лірика, код.*

Вступ

Тарас Шевченко був людиною з багатогранним талантом. Універсальні обдарування та різнобічні інтереси митця спонукали його у власній художній картині світу тісно переплести між собою живопис і поезію. Художник-живописець, аквареліст, майстер сепії та гравюри залишив по собі більше тисячі робіт, з яких збереглися 835.

Однак широкому загалу Тарас Шевченко відомий як поет, як пророк, сенсова парадигма якого набуває глибшого значення за пророка біблійного. Його творчість у контексті подій сучасної російсько-української війни переконує, поза сумнівом, у правдивості його пророцтв. "На війні сила слова українського генія Тараса Григоровича Шевченка, Кобзаря, звучить по-особливому, стократністю вибуху небаченої зброї. Зброї, яка на службі нації була і є непереможною. Уже не одне покоління українців, понад півтори сотні років, Шевченкове слово надихає, мобілізує на життя, боротьбу та перемогу, не даючи забути, зневіритися, зупинитися, упасти, піти в забуття цілому народу" (Шевченко, 2020, с. 5).

"Кобзар" Тараса Шевченка в редакції Сергія Пуценка, текст якого зітканий із художніх осучаснених візуальних і шевченківських вербальних образів, є яскравим втіленням творчої сутності поета-художника й водночас переконливим свідченням зростаючої актуальності творчості митця в XXI столітті.

Метою нашої статті є висвітлення результатів пілотажного дослідження інтермедіального аспекту "Кобзаря. (Фронтового кобзаря)" Т. Шевченка в редакції С. Пуценка як художнього засобу актуалізації мотивів поезії геніального митця XIX століття в контексті викликів сучасної російсько-української війни.

Огляд літератури. Попри широкий резонанс, рясну презентацію в містах України, висунення у 2022 році Українською академією друкарства книжково-мистецького проєкту "Фронтовий кобзар" Сергія Пуценка на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка у номінації "Візуальне мистецтво", досі, окрім заміток журналістів і блогерських відгуків, здебільшого не на книгу, а на її презентації, не існує жодної спеціальної наукової розвідки.

Методи

У процесі дослідження під час окреслення моделі переплетень у тексті "Фронтового кобзаря" вербальних художніх образів Т. Шевченка і візуальних художніх образів Сергія Пуценка було використано інтермедіальний метод. З'ясування сенсів інтермедіального тексту "Кобзаря" Т. Шевченка в оновленій редакції С. Пуценка здійснювалося за допомогою герменевтичного методу, використаного як спосіб виявлення нових значень, що трансформувалися в нову смислову єдність, наділену генеративною функцією смислотворення.

Результати

Автором дизайнерського проєкту та фотографічних мистецьких творів-колажів у літературно-художньому виданні "Кобзаря" Тараса Шевченка з підзаголовком "Фронтовий кобзар" став учасник Революції гідності та доброволець російсько-української війни, художник, заслужений діяч мистецтв України Сергій Пуценко. У 2020 р., відразу після виходу в харківському видавництві "Майдан", книга заповнила нішу непересічної книжково-мистецької роботи із сучасним книжковим дизайном, з досить вдалим поєднанням поезії та фотодокументів сучасної російсько-української війни, картин боротьби української нації за свою свободу та незалежність української держави.

Автор проєкту використовує "синтез мистецтв <...> для вирішення різного рівня художніх завдань у площині тексту" (Печерських, 2021, с. 101). Книга налічує 46 фото-мистецьких творів-колажів, які документалізують жахи й виклики сучасної російської агресії проти України, окупації частини її території, і водночас формують нову сенсову вертикаль поезії геніального письменника XIX ст., Тараса Шевченка, актуалізуючи у XXI ст. його заклики, заповіді та поетичні меседжі до української нації.

Звісно, техніка колажу С. Пуценком не була використана вперше. Пошуками ідеї універсального тексту шляхом розмивання меж між вербальними й візуальними знаками в площині міжмистецького синтезу свого часу переймалися футуристи. Провідною настановою на експериментальний пошук стало в українському футуризмі творення такого

мистецького слова, "що комунікувало б із читачем одразу на кількох рівнях: як знак, як образ і як звук" (Ільницький, 2003, с. 364). Вони у пошуках таких нових форм вираження, як колаж, синтезували всі експериментальні течії в мистецтві, зокрема й вербальна з візуальною.

"Техніка колажу у розумінні мистецтва футуризму рецептована літературою постмодернізму" (Печерських, 2021, с. 105), яка активно її використовує як один із жанротворчих прийомів, але не розглядаючи предмет з різних боків, як це робили футуристи, а навпаки, вкладаючи в колаж різні його (предмета) фрагменти, які, залишаючись незмінними, не трансформуються в єдине ціле.

Творчий експеримент С. Пуценка, всотавши футуристичний і постмодерністський досвід творення колажу, став новим явищем у сучасній українській літературі. Лірична історія вербального ліричного тексту, створеного Т. Шевченком, залучається автором художнього проєкту до складної системи позатекстових зв'язків із творами фотомистецтва в поєднанні з ілюстраціями. Вербальний текст, фотографія, ілюстрація, маючи різні способи відображення дійсності, художні норми різних рівнів, різні форми вираження і враження, в художній творчості митця, зберігають власну автономію і водночас утворюють цілісну єдність зі складним кодом, що дозволяє дешифрувати сенси, закладені в інтермедіальному творі нового зразка.

Основу фотографічних мистецьких творів-колажів складає доробок світлин, відзнятих С. Пуценком у період з 2014 по 2018 рр. під час Революції гідності та російсько-української війни у 5-му Окремому батальйоні ДУК "Правий сектор", де не лише свідком, а й безпосереднім учасником історичних подій був сам автор, що, поза сумнівом, в разі підвищує цінність творчої праці автора видання у фаховій площині. Водночас у колажах були використані художні твори Тараса Шевченка, а також живопис С. Пуценка із колекції полотен "Козацькому роду нема переводу".

Обкладинка книги, на якій ім'я її автора – Тарас Шевченко – та її назва "Кобзар" з підзаголовком "Фронтний кобзар" поєднується із зображенням воїна зі зброєю сучасних Збройних сил України

та червоно-чорного прапора, виконує роль кодового ключа до прочитання нових сенсів поезій, вміщених у виданні. Слова Тараса Шевченка з обкладинки:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син і буде мати,
І будуть люди на землі, –

завдяки поєднанню з візуальним образом сучасного захисника України, набули особливої актуальності, зміцнили віру в перемогу України й стали відповіддю на виклики нинішньої війни.

Вербальною основою видання стали тексти "Кобзаря", упорядковані науковцями Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України.

Вербальні образи в тексті "Фронтового кобзаря" підсилюються різноманітними технічними візуальними образами. Наприклад, звуження полоси набору під віршований текст відбувається за рахунок колонтитулів у формі дизайнерських елементів, завдяки яким по товщині обрізу видання вималювалася тональна мережка, що надає книзі привабливості та оригінальності. Колонтитульна нумерація сторінок книги чергується з розворотними написами на парній: "Тарас Шевченко Кобзар", – на непарній, – "Фронтовий Кобзар", – де слово "Кобзар" є зменшеним віддзеркаленням форми назви книги на палітурці у вигляді логотипу авторської розробки шрифту, в основу якої покладено скоропис козацької доби.

Дизайн колонтитула доповнюється кольором піксельного орнаменту форми Збройних сил України, що безпосередньо підкреслює воєнну тематику видання. Роль і вага поетового слова в боротьбі за свободу українського народу чітко окреслюється С. Пущенком у його передмові до видання: "На цій Вітчизняній національно-визвольній війні з російськими окупантами «Кобзар» Шевченка став зброєю" (Пущенко, 2020, с. 5).

Загалом вербальна частина "Фронтового кобзаря" укладена автором проекту за хронологічним принципом, з єдиним його порушенням. Поезія Т. Шевченка "І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє

посланіє" із періоду "Трьох літ" була переміщена укладачем на початок книги, чим засвідчується її надважливість для сучасного покоління, яке дорогою ціною виборює собі право бути.

Ключовими мотивами послання Т. Шевченка "І мертвим, і живим, і ненарожденним..." є патріотизм, засудження зрадництва, братолюбство, розбрат, зневага до славетного минулого, розмивання меж української ідентичності в сучасності поета, мрія про майбутні часи, коли "оживе добра слава, слава України" (Шевченко, 2020, с. 15).

Поза сумнівом, "у кожному тексті є потенційна часова послідовність" (Ізер, 1996, с. 267). У назві послання Т. Шевченка і в його вербальному тексті теж чітко окреслено три часові площини – минуле, теперішнє, майбутнє, – які, як на диво, не прив'язують до них зміст твору, а виводять його за межі конкретного історичного часу.

Секрет позачасовості Шевченкової поезії криється в майстерності автора описувати явища й проблеми з такою конкретизованою місткістю й водночас з такою широкою узагальненістю, що вони природно накладаються на будь-яку політичну ситуацію й переживають свій час.

Тож логічно, що С. Пущенко, який шанував славетне минуле України, особисто доторкався до історичних подій, любив і знав історію, водночас був сучасним патріотом, художником-воїном, для якого модифікована Шевченкова фраза: "Слава Україні", – стала не гаслом, а способом життя, обрав саме цю поезію батька нації засадничою в його оновленій інтермедіальній версії "Кобзаря" "апостола правди і науки" (Огоновський, 1873, с. 26).

Мотиви послання стали пролегоменами Шевченкової художньої праксеології націотворчих засад "Фронтового кобзаря", укладеного С. Пущенком. Непорушна, незмінна, повторювана жорстока російська методика ведення війни, яка як в минулому, так і в теперішньому, несе в собі викрадення, тортури, згвалтування, розпорювання животів, погрози фізичного знищення, розгул злочинності, забезпечує одночасну розірваність і зв'язність художнього часу, що уможливило створення немовби позачасового існування героїв у художньому просторі авторських творів, де історична подія, давня чи

сучасна, зберігає своє головне значення – формування національної української ідентичності й права української нації на власну свободу, незалежну державу під назвою Україна. На переконання Т. Шевченка, невивчені уроки історії мають дуже високу ціну.

Візуалізація образу автора "Кобзаря" на сучасній російсько-українській війні постала в зображеннях Тараса Шевченка "на військовій техніці, на позиціях та у житлі воїнів у вигляді екіпірованого сучасного лицаря – в касці, бронежилеті й зі зброєю в руках із написами: «Слава Україні!», «Батько нації», і просто «Кобзарь»" (Пущенко, 2020, с. 5), – що засвідчувало його неперевершений авторитет серед захисників України.

Така відданість Т. Шевченку українських воїнів у часи найтяжчих випробовувань спонукала С. Пущенку на початку і в кінці "Фронтового кобзаря" створити колажі на основі введення в його інтермедіальний текст різних за фактурою, але однакових за кольором та ідейним навантаженням предметів і вербалізованих ідей поета. На початку книги автор колажу в правому верхньому куті світлина реального бою російсько-української війни з крупним планом двох артилеристів у бронежилетах вмонтовує "Автопортрет в солдатській формі", написаний Т. Шевченком в Орській кріпості у 1847 році, де він відбував солдатську каторгу із заборобою писати й малювати, карався, мучився, але не кався, бо каються за гріхи. Любов до України апіорі не може бути гріхом, "бо Бог є любов" (1 Ів. 4: 8). Біблійна тема в структурі "Фронтового кобзаря" Т. Шевченка зринає не випадково. Вона є близькою поету. "Сприймаючи та репрезентуючи власне розуміння Бога, Т. Шевченко позиціонує себе у ролі пророка. Загалом представивши ряд постатей пророків, їх глибоке психологічне розуміння сам поет виявляє максимальну ментальну і біографічну близькість із пророком Єремією" (Шевченко, 2020, с. 25–26).

Таке розташування автопортрета Т. Шевченка-мученика викликає асоціації покуття, (святого кута) – в українській селянській хаті, розміщеного по діагоналі від печі, де перебували домашні предмети, яким люди надавали значення найвищої цінності в сім'ї. Зазвичай, там висіла ікона Ісуса

Христа, обрамлена вишитим рушником, який у народі називали божником. Аліментарним кодом тут є алюзія образу Христа, який в алегоричному значенні трактується як хліб життя, що в системі біблійних понять є домінантою вчення про Спасіння. Наприклад, Леонід Логвиненко наділяє такий код додатковими функціями перемикача між часовими епохами Христа і сучасності: "...Степом, степом по травах, як миру апофеоз, / До нас по мінному полю іде український ХРИСТОС" (Логвиненко, 2018, с. 7). У Біблії Христос ходив по воді, укріплюючи віру серед своїх послідовників, що нічого неможливого не буває. На російсько-українській війні український Христос іде по мінному полю. Автор наділяє Його такими ж месійними можливостями. Він є апофеозом миру, а значить і перемоги українського народу.

У колажі С. Пуценка роль такої ікони виконує автопортрет Т. Шевченка-мученика, а сакральним обрамленням автопортрета "апостола правди і науки", є частково вцілілі обгорілі соняхи на полі бою, які в національній пам'яті українського народу стали символом іловайської трагедії – підступного розстрілу українських військових і добровольців, які були змушені виходити "зеленим коридором" із захопленого Іловайська регулярною армією РФ, сили якої зайшли на територію України у ніч на 24 серпня 2014-го. Посилують емоційний тиск сенсових впливів колажу на читача розміщені паралельно до портрета поета в лівому верхньому куті його слова, що з новою силою звучали в сучасних реаліях війни: "Ми не лукавили з тобою, / Ми просто йшли: у нас нема / Зерна неправди за собою" (Шевченко, 2020, с. 2), – на відміну від російських окупантів, кривава брехня яких у безкрайніх полях під Іловайськом засвідчила втрату їхньої військової честі і людської ідентичності.

У кінці книги С. Пуценко також розмістив у лівому крайньому куті світлини реального бою портрет Т. Шевченка в камуфляжі, що ідентифікується з воїном у військовому екіпіруванні на сторінці книги по правий бік. Таким чином поет ніби облишив свій іконостас, зійшов до людей, ставши сучасним українцем: спочатку учасником Майдану, а згодом воїном з народу. За допомогою зрощення фотографії воєнного повсякдення на фронті й портрета Т. Шевченка в камуфляжі зображений

автором простір війни, з одного боку, стискається до місця відображеного бою, а з другого – розгортається в картину особливого світу, де час, що протікав століттями, трансформується в єдину часову точку окремої щасливої чи фатальної миті. У правому верхньому куті, де на початку "Фронтового кобзаря" було вмонтовано автопортрет поета, сенсовим ключем до змісту вже прочитаної книги є слова Т. Шевченка: "Ходімо ж, доленько моя! / Мій друже вбогий, нелукавий! / Ходімо даліше, даліше слава, / А слава – заповідь моя" (Шевченко, 2020, с. 791).

Отож колажі С. Пуценка спонукають до переосмислення часопростору й образу Т. Шевченка в ньому – його осучаснення і входження до теперішнього хронотопу. Трагічність ситуації поглиблюється не лише тим, що автор колажів відображає долі на війні реальних людей, яких читач міг знати, зустрічати в реальному житті, але багато з яких вже загинули, тим самим показуючи, що війна не десь там далеко, а зовсім поряд, але й тим, що про героїзм і вірність присязі українських воїнів він відгукується так щиро й просто, що його візуальні тексти викликають бурю емоцій і спонукають до глибоких роздумів.

Нині Шевченко постає воїном, музикантом, робить селфі в різних картинах, відеороликах і у вербальних та візуальних зображеннях. "Фронтовий кобзар" Т. Шевченка, укладений С. Пуценком, увиразнює й осучаснює ідеологеми українського пророка ХІХ ст., які стали засадничими в його творчості й залишаються актуальними для сучасників: українська мова як інструмент формування української ідентичності, якій загрожує багатовікова шовіністична політика російської імперії ("Я на сторожі коло їх поставлю слово" (Шевченко, 2020, с. 691)), важливість відродження генетичного коду вкраїнців ("Все розберіть... та й спитайте / Тойді себе: що ми?.. / Чиї сини? яких батьків? / Ким? за що закуті?" (Шевченко, 2020, с. 12)), незламний дух боротьби ("Борітеся – поборете, / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас слава / І воля святая!" (Шевченко, 2020, с. 354)), безмежна непроминальна любов до України ("Я так її, я так люблю / Мою Україну убогу, / Що проклену святого Бога / За неї душу погублю" (Шевченко, 2020, с. 442)), готовність до кривавого вирішального бою за свободу

("Поховайте та вставайте / Кайдани порвіте / І вражою злою кров'ю / Волю окропіте" (Шевченко, 2020, с. 383)), усвідомлення жажливих випробовувань війною як розплати за наше толерування власного ката, тобто московита, за наш тривалий компроміс із ворогом ("І за що мене карають, / Я й сама не знаю! / Мабуть, за те, що всякому / Служила, годила... / Що цареві московському / Коня напоїла!.." (Шевченко, 2020, с. 317), застереження від стосунків з поневолювачами України ("Кохайтесь, чорнобриві, / Та не з москалями, / Бо москалі – чужі люде, / Роблять лихо з вами" (Шевченко, 2020, с. 38)).

Колажі, укомплектовані візуальними видами мистецтва, періодично вплітаються у вербальний текст задля осучаснення й актуалізації творчості Т. Шевченка з проведенням смислових паралелей із нинішніми трагічними умовами життя українців. Наприклад, поема "Катерина" супроводжується колажем, структурами якого є розміщена в його лівій верхній частині однойменна картина поета-художника, написана у 1842 році, де зображено саме той момент, коли російський офіцер, їдучи на війну, залишає вагітну Катерину напризволяще, яка від розпачу опустивши голову і нічого не бачачи від сліз, повертається в село. Картина пронизана глибоким символізмом: українська дівчина в центрі картини символізує український народ, зневажений російською імперією; москаль на коні втілює образ російської монархії, яка пригноблює і нищить Україну; схожий на козака Мамая селянин "на нашій – не своїй землі" (Шевченко, 2020, с. 412) уособлює собою вольності славетного минулого.

З XIX у XXI століття Катерину переносить зображення сучасних снарядів, що лежать у неї під ногами. У правій частині колажу українські воїни зачищають територію від рашистської навали, а внизу біля зброї сидить хлопчик, що асоціюється зі сином Катерини й москаля, який після смерті матері зміг уникнути долі байстрюка, але він не поводитир сліпого кобзаря, як його зображено в кінці поеми, а – месник: – майбутнє покоління, вільне й незалежне.

Образ Катерини в однойменній поемі Т. Шевченка – образ скривдженої, зневаженої української жінки, але нескореної, здатної на жертовність заради дитини матері, яка, виходячи

з дому, незалежно від результатів пошуків москаля, свідомо вирішила вчинити самогубство, щоб врятувати від жахливої долі байстрюка свого позашлюбного сина: "Заховаюсь, дитя моє, / Сама під водою, / А ти гріх мій спокутуєш / В людях сиротою, / Безбатченком" (Шевченко, 2020, с. 45). Звісно, долю сироти не можна назвати щасливою, але вона була все ж кращою за долю байстрюка, якого суспільство XIX століття відкидало на маргінальні кола свого існування.

Дискусія і висновки

Отже, форма синхронного відображення вербальних текстів Т. Шевченка й колажів як засобу організації цілого за допомогою кон'юнктивного поєднання розрізнених частин, утворених С. Пуценком шляхом синтезу візуальних видів мистецтва, в яких фіксуються картини сучасної неспровокованої, але жахливої для українців кількості руйнувань і втрачених життів, російсько-української війни, якнайповніше передає не лише особистісні переживання автора проєкту, а й усього сучасного покоління українців, які залишили зону комфорту й, ризикуючи власним життям і здоров'ям, пішли захищати Україну від російських загарбників.

Українські воїни виявили стійкість і мужність, продемонстрували патріотизм, любов до рідної землі. Ніхто не має бажання помирати молодим і сповненням планів на майбутнє, але і добровольці, і фахові військові змушені жертвувати собою в боях з окупантами, щоб прогнати їх з українських територій. У березні 2022 року в боях з російськими окупантами за звільнення Київщини загинув автор проєкту "Кобзар. Фронтовий кобзар" український графік і живописець, культуролог, Заслужений діяч мистецтв України з Харкова С. Пуценко, залишивши по собі мистецький витвір, якого досі не було ні в українській, ні в світовій кобзаріані, який створив умови для нового сучасного прочитання поезій Т. Шевченка, про що автор мистецького проєкту писав так: "У короткий термін, мобілізувавшись в одному пориві від заходу до сходу, нація стала на захист країни. У цей складний історичний період слово Кобзаря з новою силою зазвучало в окопах бійців: «І на

оновленій землі врага не буде супостата...», – воно надихало воїнів левиною силою жертовно боронити Батьківщину від поневолення рашистами" (Пущенко, 2020, с. 5).

У "Фронтового кобзаря" є лише один недолік, який автор і укладач вже не зможе виправити. Унікальне видання має невеликий тираж. Це необхідно виправити нам.

Список використаних джерел

Біблія або книга Святого Письма Старого і Нового Заповіту. (2002). [Текст] : із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / пер. проф. Івана Огієнка. Українське біблійне товариство.

Ізер, В. (1996). Процес читання: феноменологічне наближення. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* (М. Зубрицька, Ред) (с. 261–277). Літопис.

Льницький, О. (2003). *Український футуризм (1914–1930)* (пер. з англ. Р. Тхорук). Літопис.

Логвиненко, Л. (2018). *Танго білих лисиць*. РА "ІРІС".

Огоновський, О. (1873). Критично-естетичний погляд на декотрі поезії Тараса Шевченка. И живим, и мертвим, и ненарожденным землякам моім в Україні и не в Україні моє дружнє посланіє. *Правда*, 1. 24–38.

Печерських, Л. (2021). *Український постмодерний роман кінця ХХ – початку ХХІ століття: еволюція, поетика, структура жанру*. Майдан.

Пущенко, С. (2020). Слово Кобзаря в бою за Україну. *Шевченко Т. Кобзар (Фронтовий кобзар)*. (Автор проєкту С. Пущенко). Майдан.

Сліпушко О. (2015). Ідея Бога у творчій свідомості Тараса Шевченка. *Шевченкознавчі студії. Збірник наукових праць*. Вип. 18. С. 21–30.

Шевченко Т. (2020). *Кобзар (Фронтовий кобзар)* (Автор проєкту С. Пущенко). Майдан.

References

The Bible or the book of the Holy Scriptures of the Old and New Testaments. (2002). [Text]: retranslated verbatim from ancient Hebrew and Greek into Ukrainian (trans. Prof. Ivan Ohienko). Ukrainian Bible Society [in Ukrainian].

Iser, V. (1996). *Reading process: a phenomenological approach. Word. Sign. Discourse: An Anthology of World Literary and Critical Thought of the 20th Century* (Under the editorship M. Zubrytska) (p. 261–277). Chronicle [in Ukrainian].

Ilytskyi, O. (2003). *Ukrainian Futurism (1914–1930)* (trans. from English R. Thoruk). Chronicle [in Ukrainian].

Logvinenko, L. (2018). *Tango of white foxes*. RA "IRIS" [in Ukrainian].

Ogonovsky, O. (1873). A critical and aesthetic view of some poetry of Taras Shevchenko. My friendly message to the living, the dead, and the unborn, my compatriots in Ukraine and not in Ukraine. *Truth*, 1, 24–38 [in Russian].

Pecherskikh, L. (2021). *Ukrainian postmodern novel of the late 20th – early 21st century: evolution, poetics, structure of the genre*: monograph. Maidan [in Ukrainian].

Pushchenko, S. (2020). Kobzar's word in the battle for Ukraine. *Shevchenko T. Kobzar (Front-line Kobzar)* (Author S. Pushchenko). Maidan [in Ukrainian].

Slipushko, O. (2015). The idea of God in the creative consciousness of Taras Shevchenko. *Shevchenko studies. Collection of scientific works*. Vol. 18. P. 21–30 [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (2020). *Kobzar (Front Kobzar)* (Author S. Pushchenko). Maidan [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 14.06.24

Прорецензовано / Revised: 19.09.24

Схвалено до друку / Accepted: 15.10.24

Nataliia LEVCHENKO, PhD, Prof.

Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-7535-6330

e-mail: NatLevchenko@hnpu.edu.ua

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv

TARAS SHEVCHENKO IN CAMOUFLAGE: "KOBZAR" EDITED BY SERHIY PUSHCHENKO

Background. *"Kobzar" by Taras Shevchenko edited by Serhiy Pushchenko, the text of which is woven from artistic modernized visual and Shevchenko verbal images, is a vivid embodiment of the creative essence of the poet-artist and at the same time convincing evidence of the growing relevance of the artist's work in the 21st century.*

Methods. *Intermediate and hermeneutic methods were used.*

Results. *It was found that pilot study of the intermedial aspect of "Kobzar. (Front Kobzarya)" by T. Shevchenko edited by S. Pushchenko became the basis for the study of artistic means of actualizing the motifs of the poetry of the genius artist of the 19th century in the context of the challenges of the modern Russian-Ukrainian war.*

The creative experiment of S. Pushchenko, combining the futuristic and postmodern experience of collage creation, became a new phenomenon in modern Ukrainian literature. The lyrical history of the verbal lyrical text created by T. Shevchenko is involved by the author of the artistic project in a complex system of extratextual connections with works of photo art in combination with illustrations. Verbal texts and collages retain their own autonomy and at the same time form a coherent unity with a complex code that allows deciphering the meanings embedded in the intermedia work of a new model.

Conclusions. *The form of synchronous display of T. Shevchenko's verbal texts and collages created by S. Pushchenko through the synthesis of visual arts, in which pictures of the modern Russian-Ukrainian war, which is terrible for*

Ukrainians with the number of destructions and lost lives, conveys as fully as possible not only the personal experiences of the author of the project, but also of the entire Ukrainian people.

Keywords: *Front Kobzar, verbal text, collage, visual art, lyrics, code.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.